

Fonologische deletie in ja-nee vraagfragmenten¹

Abstract

A yes/no question fragment (YNQF) is an incomplete sentence that is nonetheless interpreted as a full yes/ no question. I argue that those YNQF's are derived from an underlying syntactic structure through a process of deletion. First, I shall adduce evidence for the claim that ellipsis is involved by looking at connectivity effects (Merchant 2004), such as case-matching, binding and control. Next, I will consider the nature of the process of deletion in these fragments. I claim that the deletion in question is phonological in nature. Evidence comes from cases of nonconstituent deletion and contrasts between Dutch and English YNQFs.

1. INLEIDING

In dit artikel bestudeer ik Nederlandse ja-nee vraagfragmenten (JNVF) en contrasteer ik ze met Engelse JNVF. Ik definieer JNVF als fragmentarische uitingen die desalniettemin als volledige ja-nee vragen geïnterpreteerd worden. Een voorbeeld van een JNVF vinden we in (1).

- (1) (Situatie: Er zit een man aan de bar. De uitbater vraagt:)

Nog een pintje?

In sectie 2 zal ik aantonen dat de zin in (1) afgeleid is van een volledige syntactische structuur (cf. (2)) door een proces van ellipsis, zoals getoond in (3).

- (2) Wil je nog een pintje?

- (3) ~~Wil je~~ nog een pintje?

Andere voorbeelden van JNVF worden in (4) en (5) gegeven.

---

¹ Ik wil graag mijn promotor Guido Vanden Wyngaerd en copromotor Jeroen van Craenenbroeck danken voor hun hulp en steun bij mijn eerste taalkundig onderzoek. Ook Lobke Aelbrecht dank ik voor het geduld, de tijd en de inzichten die ze me gaf tijdens onze vele gesprekken over ellipsis. Alle fouten en onnauwkeurigheden zijn van mij.

- (4) (Situatie: Een man en een vrouw maken zich klaar om naar een feestje te gaan. De man loopt naar de badkamer, ziet zijn vrouw in haar feestjurk en vraagt:)

Klaar?

- (5) (Situatie: Lena komt thuis van school. Het is vrijdagavond. Vorige week had ze haar vader beloofd met hem mee naar zee te gaan op zaterdag. Vader vraagt, terwijl Lena haar jas uittrekt:)

Morgen samen naar zee?

In sectie 3 bespreek ik de aard van de deletie. Ik beargumenteer dat de deletie in (1) aan fonologische wetmatigheden gehoorzaamt en niet aan syntactische.

2. EVIDENTIE VOOR ONDERLIGGENDE SYNTACTISCHE STRUCTUUR

2.1. CONNECTIVITEITSEFFECTEN

Om aan te tonen dat er syntactische structuur aanwezig is in JNVF, test ik ze in deze paragraaf op de aanwezigheid van connectiviteitseffecten. Merchant (2004) definieert deze effecten als grammaticale afhankelijkheden in elliptische zinnen die identiek zijn aan afhankelijkheden in niet-elliptische zinnen.

Het eerste connectiviteitseffect dat ik onder de loep neem is *naamvalsovereenkomst*. Het Duitse voorbeeld in (6) laat zien dat het JNVF in (6a) grammaticaal is in de accusatief, maar niet in de nominatief (6b). De volledige zin in (6c) met het lijdend voorwerp in de accusatief is grammaticaal, terwijl de volledige zin in (6d) met het lijdend voorwerp in de nominatief dat niet is. De naamval op het grammaticale JNVF is dus identiek aan de naamval in de grammaticale volledige zin. Bijgevolg kunnen we beargumenteren dat het JNVF in (6a) het lijdend voorwerp is van een volledige zin als in (6c).

- (6) (situatie: Een man en een vrouw zitten in een restaurant. Ze hebben hun maaltijd beëindigd. De ober komt naar hun tafeltje en vraagt:)

- a. Noch einen Wunsch? (Duits)
nog een.ACC wens
 ‘Nog iets?’
- b. *Noch ein Wunsch? (Duits)
nog een.NOM wens
- c. Haben Sie noch einen Wunsch? (Duits)
heeft u nog een.ACC wens
 ‘Had u nog iets gewenst?’
- d. *Haben Sie noch ein Wunsch? (Duits)
heeft u nog een.NOM wens

Het tweede connectiviteitseffect is *binding*. Ik onderzoek binding bij wederkerige voornaamwoorden en bij kwantificatiele bijwoorden. In (7) wordt geïllustreerd hoe binding werkt voor wederkerige voornaamwoorden: (7a) en (7b) laten zien dat het wederkerig voornaamwoord *elkaar* niet gebonden kan worden door een antecedent in het enkelvoud; (7c) is grammaticaal omdat het wederkerig voornaamwoord gebonden wordt door een meervoudig antecedent. (7d) duidt er dan weer op dat een wederkerig voornaamwoord in een volledige zin altijd gebonden moet worden door een antecedent.

- (7) a. *Heb jij elkaar gekust?
 b. *Heeft Piet elkaar gekust?
 c. Hebben zij_i/ de jongens_i/ [Piet en Marie]_i
 elkaar_i gekust?
 d. *Hebben elkaar gelachen?

In (8) krijgen we een grammaticaal JNVF. Dit lijkt tegenstrijdig met de stelling dat wederkerige voornaamwoorden altijd gebonden moeten worden door een meervoudig antecedent in dezelfde zin. De tegenstrijdigheid verdwijnt echter als we aannemen dat het JNVF in (8) een onderdeel is van een volledige zin zoals aangegeven in (9).

- (8) (Situatie: Twee vrienden ontmoeten elkaar op zaterdagavond. Ze gaan naar een verkleedpartijtje. De jongen heeft zwarte make-up op en het meisje witte make-up. Een andere vriend komt erbij en ziet de jongen met witte vlekken en het meisje met zwarte vegen. Hij barst in lachen uit en vraagt:)

Elkaar gekust?

- (9) ~~Hebben~~ $jullie_i$ elkaar_i gekust?

De binding van kwantificatorische bijwoorden, zoals *allemaal* en *allebei*, is sterk vergelijkbaar met de binding van wederkerige voornaamwoorden. (10a) toont aan dat deze bijwoorden niet door antecedenten in het enkelvoud gebonden kunnen worden. De bijwoorden *allemaal* en *allebei* moeten telkens door een antecedent in het meervoud gebonden worden, zoals geïllustreerd in (10b).

- (10) a. Wil(len) $*je_i/*hij_i$ allemaal_i/allebei_i chocolademelk?
b. Wil(len) $jullie_i/ze$ allemaal_i/allebei_i chocolademelk?

De JNVFen in (11) zijn grammaticaal omdat de bijwoorden gebonden worden door een onderliggend meervoudig antecedent, zoals aangetoond in (12).

- (11) a. Allemaal chocolademelk?
b. Allebei chocolademelk?
- (12) a. ~~Willen~~ $jullie_i$ allemaal_i chocolademelk?
b. ~~Willen~~ $jullie_i$ allebei_i chocolademelk?

Ook bij *question tags* in het Engels zijn er connectiviteitseffecten waar te nemen, waardoor ze een interessante test vormen voor de aanwezigheid van onderliggende syntactische structuur in JNVFen (Napoli, 1982:90). Het persoonlijk voornaamwoord in de tag in (13) is steeds coreferentieel met het onderwerp van de hoofdzin.

- (13) a. It is raining, isn't it/ *he?
b. He will come, won't he/ *they/ *she?

In (14a) zien we een JNVF met een question tag. Onder de hypothese dat het fragment een onderdeel is van een volledige zin, zoals in (14b), kunnen we volhouden dat het subject van de tag coreferentieel is met het onderwerp van de hoofdzin.

- (14) a. Can't sing a note, can he?
b. ~~He~~ can't sing a note, can he?

Het laatste connectiviteitseffect dat ik bekijk is *controle*. Bij controle heeft het logische onderwerp van een beknopte bijzin, aangeduid als PRO, een antecedent nodig in de hoofdzin. In (15a) is er geen argument dat als antecedent fungeert voor het logische onderwerp van *vertrekken*, terwijl *Marie* deze functie wel vervult in (15b).

- (15) a. *Het is klaar om PRO te vertrekken.²
b. Marie_i is klaar om PRO_{i/*j} te vertrekken.

Het JNVF in (16) zou normaalgezien ongrammaticaal moeten zijn, want er lijkt geen logisch onderwerp voor *vertrekken* in de zin. Het JNVF is echter volledig grammaticaal, wat verklaard wordt door aan te nemen dat er een onderliggend antecedent aanwezig is, zoals aangegeven in (17).

- (16) (Situatie: Een man roept naar zijn vrouw die zich klaarmaakt in de badkamer:)
Klaar om PRO te vertrekken?

- (17) ~~Ben~~_{je_i} klaar om PRO_i te vertrekken?

2.2. BESLUIT

De connectiviteitseffecten ondersteunen de stelling dat de zin in (1) afgeleid is van een volledige syntactische structuur zoals die in (2). Na deletie blijft er een JNVF over (3).

- (1) (Situatie: Er zit een man aan de bar. De waard vraagt:)
Nog een pintje?
(2) Wil je nog een pintje?
(3) ~~Wil~~ je nog een pintje?

3. ANALYSE

In de vorige sectie toonde ik aan dat JNVFen afgeleid zijn van een volledige syntactische structuur. Er is dus telkens iets gedeleerd of

---

² Het gebruik van *het* is hier niet-referentieel, zoals in *het regent*.

weggelaten. In deze sectie zal ik de aard van de deletie toelichten en betogen dat het om een fonologische deletie gaat (Napoli 1982:92) (Tancredi 1992). Vervolgens zal ik in 3.2. beargumenteren waarom syntactische deletie geen alternatief kan zijn.

3.1. ARGUMENTEN VOOR FONOLOGISCHE DELETIE

Alvorens ik argumenten aanvoer voor fonologische deletie is het noodzakelijk duidelijk af te bakenen wat ik onder fonologische deletie³ in het algemeen versta. Mijn definitie van het begrip leunt aan bij Napoli (1982) en onderscheidt vier kenmerken. Ten eerste, fonologische deletie wordt toegepast op zinsinitieel materiaal dat, en dit is het tweede kenmerk, licht beklemtoond of onbeklemtoond is in gesproken taal. Het derde kenmerk betreft het feit dat het gedeleerde materiaal lineair adjacent is. Als vierde kenmerk geldt dat het gedeleerde materiaal niet noodzakelijk een syntactische constituent vormt. De deletie gaat van links naar rechts zonder rekening te houden met de grenzen van constituenten.

In wat volgt wordt nagegaan of de vier kenmerken van fonologische deletie, zoals ik ze hierboven beschreven heb, van toepassing zijn op JNVF. Het eerste kenmerk, het zinsinitieel zijn van het gedeleerde materiaal, wordt door (18)–(20) ondersteund. (20) toont namelijk aan dat niet-initiële deletie ongrammaticaal is.

- (18) a. Wish Tom were here. (Napoli 1982:85)
b. † wish Tom were here.
- (19) a. ‘Fessor you expected is here. (Napoli 1982: 85)
b. ~~The~~ professor you expected is here.
- (20) a. *Wil nog een koekje?
b. Wil je nog een koekje?

Het tweede kenmerk stelt dat er een correlatie bestaat tussen gedeleerd materiaal en het onbeklemtoond of slechts licht beklemtoond zijn van dat materiaal in een niet-fragmentarische zin. In (21a) stellen

---

³ Fonologische deletie wordt vaak in verband gebracht met vlak uitgesproken of gedesaccentueerde constituenten. Tancredi (1992) verbindt desaccentuatie met VP-deletie: een fonologisch gedeleerde VP wordt in de semantisch-interpretatieve component van ons taalvermogen (LF) weergegeven als een gedesaccentueerde VP. Fonologische deletie is dus in zekere zin prosodisch gemotiveerd.

we vast dat de licht beklemtoonde eerste syllabe van het woord *professor* gedeleerd kan worden. De sterk beklemtoonde tweede syllabe kan echter niet zomaar weggelaten worden, cf. (21b).

- (21) a. Fessor arrived yet?
b. *sor arrived yet?

Zwak of licht beklemtoond materiaal in zinsinitiële positie wordt bovendien soms verplicht gedeleerd, zoals blijkt uit (22d):

- (22) a. Wil jij een koekje?
b. Jij een koekje?
c. Wil je een koekje?
d. *Je een koekje?
e. Een koekje?
f. Koekje?

In (23) en (24) wordt het derde kenmerk van de definitie geïllustreerd. Het gedeleerde materiaal moet zowel in het Nederlands als in het Engels lineair adjacent zijn.⁴

- (23) a. Wil jij een koekje?
b. ~~Wil~~ jij een koekje?
c. ~~Wil~~ ~~jij~~ een koekje?
d. ~~Wil~~ ~~jij~~ ~~een~~ koekje?
e. *Wil een koekje?
f. *Wil je koekje
g. *Wil koekje?

---

⁴ Soms lijkt het alsof materiaal dat niet lineair adjacent is en dus discontinu gedeleerd werd, toch grammaticale fragmenten oplevert:

- (1) a. (Greta opent een pak koekjes en vraagt aan haar gasten:)
Voor iemand een koekje?
b. ~~Moet er~~ voor iemand een koekje ~~zijn~~?

Een mogelijke verklaring voor deze uitzonderingen zou kunnen zijn dat er in elk van deze gevallen een lineair adjacente parafrase beschikbaar is. Dit probleem dient echter in de toekomst grondiger onderzocht te worden.

- (2) ~~Neem ik~~ voor iemand een koekje?

- (24) a. Do you want a biscuit?
 b. ~~Do~~ you want a biscuit?
 c. ~~Do you~~ want a biscuit?
 d. ~~Do you want~~ a biscuit?
 e. ~~Do you want a~~ biscuit?
 f. *Do want a biscuit?
 g. *Do a biscuit?
 h. *Do biscuit?

Het grammaticaliteitscontrast tussen het Nederlands en het Engels in (25) ondersteunt de stelling dat gedeleerd materiaal lineair moet aansluiten. Het ongrammaticale (25b) kan alleen afgeleid worden door discontinue deletie, zoals (26b) laat zien.

- (25) a. Iemand thee?
 b. *Anyone tea?
- (26) a. ~~Wil (er)~~ iemand thee?
 b. ~~Does~~ anyone ~~want~~ tea?

Ondersteunende evidentie komt van (27). In tegenstelling tot (25b) is (27a) grammaticaal omdat ook hier het gedeleerde materiaal lineair adjacent is (27b).

- (27) a. Anyone up for tea?
 b. Is anyone up for tea?

Voor het vierde kenmerk, de stelling dat gedeleerd materiaal niet noodzakelijk een constituent vormt, is het nodig even naar de structuur van een JNVF te kijken. De structurele representatie in (29) toont dat het gedeleerde materiaal in (28) uit verschillende constituenten bestaat.

- (28) (Greta opent een pak koekjes en vraagt haar gasten:)
 a. Nog een koekje?
 b. ~~Wil~~ je nog een koekje?
- (29) [~~Wil~~ [+je [nog een koekje]]].

3.1.1. Besluit

In deze sectie bespreken we de kenmerken van fonologische deletie. Aan de hand van die kenmerken gingen we vervolgens na of de deletie in de door ons besproken JNVFen fonologisch is. We stelden vast dat het gedeleerde materiaal in onze data zinsinitieel is, dat er een sterke correlatie bestaat met licht of onbeklemtoond materiaal, dat het materiaal lineair aangrenzend is en dat het niet noodzakelijk een constituent vormt. JNVFen worden dus door fonologische deletie afgeleid.

3.2. SYNTACTISCHE DELETIE: GEEN ALTERNATIEF

Deze sectie beargumenteert dat syntactische deletie op het eerste gezicht wel, maar bij nader inzien toch geen alternatief kan zijn om JNVFen te analyseren. Voor we hiermee van start gaan, is het noodzakelijk syntactische deletie kort toe te lichten.

Merchant (2004) neemt aan dat er een hoofd is in de syntaxis dat de deletie van een welbepaalde constituent licenseert. Hieruit volgt dat het geëlideerde materiaal een constituent vormt, in tegenstelling tot wat typerend is voor fonologische deletie. Voorbeeld (29) is echter een probleem voor een syntactische benadering. Onder syntactische deletie (Merchant 2004) zou het gedeleerde materiaal uit voorbeeld (29) een constituent moeten vormen. Deze benadering noemt Merchant de “*Move-then-delete approach*” (*Verplaats-en-deleerbenadering*). In (30a) wordt de onderliggende structuur van de zin weergegeven zoals die er onder een syntactisch benadering zou uitzien. (30b) geeft de structuur weer na de verplaatsing van het JNVF naar een focuspositie en (30c) geeft de structuur weer na deletie.

- (30) a. [je wil [nog een koekje]]
b. [[nog een koekje]_i [je wil t_i]]
c. [[nog een koekje]_i [~~je wil t_i~~]]

De volgende data vormen echter een probleem voor een benadering die van syntactische deletie uitgaat. (21d) and (22e) zijn immers onmogelijk af te leiden onder een verplaats-en-deleerbenadering: een zelfstandig naamwoord dat verplaatst wordt naar een focuspositie kan

zijn lidwoord niet zomaar achterlaten, zoals de derivaties in (31) en (32) aantonen.

(21d) ~~Wil jij een~~ koekje?

(22e) ~~Do you want a~~ biscuit?

(31) *Koekje_i wil je [_{DP} een t_i]?

(32) *Biscuit_i want you [_{DP} a t_i]?

Een mogelijk tegenargument vanuit syntactische hoek zou zijn dat dit probleem wordt opgelost door het lidwoord te deleren na verplaatsing (Ellipsis Repair Effect, Merchant 2001). Dit argument is echter weerlegbaar. In andere gevallen van ellipsis kan een lidwoord ook niet zomaar worden achtergelaten door een zelfstandig naamwoord. Bekijk hiervoor het voorbeeld van zinsellipsis in coördinatie (33):

- (33) a. Jan heeft een bal gekocht en Jan heeft een boek gekocht.
b. Jan heeft een bal gekocht en [[een boek_i] [~~Jan heeft gekocht t_i~~]].
c. *Jan heeft een bal gekocht en [[boek_i][~~Jan heeft gekocht [een t_i]]]].~~

3.2.1. Besluit

Een aantal Nederlandse en Engelse JNVFen vormen een groot probleem voor een syntactische benadering à la Merchant (2004). Een fonologische benadering daarentegen, met een deletie van links naar rechts, kan verklaren waarom in sommige gevallen het gedeleerde materiaal lidwoorden bevat.

4. ALGEMEEN BESLUIT

Uit dit onderzoek blijkt dat JNVFen een volledige onderliggende syntactische structuur hebben. Dit betoogden we op basis van connectiviteitseffecten. Door onze data te toetsen aan een viertal kenmerken van fonologische deletie stelden we vast dat de syntactische structuur onderworpen wordt aan een proces van fonologische deletie. We konden ook aantonen dat een syntactische deletie-analyse niet van toepassing is op de JNVFen.

BIBLIOGRAFIE

- FITZPATRICK, Justin M. 2006. 'Deletion through Movement'. *Natural Language & Linguistic Theory* 24, 399-431.
- MERCHANT, Jason. 2001. *The Syntax of Silence: Sluicing, Islands and the Theory of Ellipsis*. Oxford University Press. Oxford.
- MERCHANT, Jason. 2004. 'Fragments and Ellipsis'. *Linguistics and Philosophy* 27, 667-738.
- NAPOLI, Donna Jo. 1982. 'Initial Material Deletion'. *Glossa* 16, 85-111.
- STAINTON, Robert J. 1995. 'Non-sentential Assertions and Semantic Ellipsis'. *Linguistics and Philosophy* 18, 281-296.
- STAINTON, Robert J. 1998. 'Quantifier Phrases, Meaningfulness In Isolation and Ellipsis'. *Linguistics and Philosophy* 21, 311-340.
- TANCREDI, Christopher Damian. 1992. *Deletion, Deaccenting and Presupposition*. Unpublished Ph. MIT.